

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Віталій ВОРОБІЙОВ, 1994 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2018 році Національний університет «Одеська юридична академія» та здобув кваліфікацію: ступінь вищої освіти магістр, спеціальність «Політологія», працює викладачем ВСП «Боярського фахового коледжу Національного університету біоресурсів і природокористування України», виконав акредитовану освітньо-наукову програму Національного університету «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса (ОП 37286 Політологія (052 Політологія)).

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Національного університету «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса від «16» жовтня 2025 року № 3277-10, у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради **Костянтина ВІТМАНА**, доктора політичних наук, професора, професора кафедри політичних теорій Національного університету «Одеська юридична академія»;

Рецензентів: **Дениса ЯКОВЛЕВА**, доктора політичних наук, професора, декана факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Тетяни КРАСНОПОЛЬСЬКОЇ, кандидата політичних наук, доцента, доцента кафедри політичних теорій Національного університету «Одеська юридична академія»;

Офіційних опонентів: **Світлани НАУМКІНОЇ**, доктора політичних наук, професора, завідувача кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»;

Юлії УЗУН, доктора політичних наук, професора, професора кафедри політології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова,

на засіданні «22» листопада 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» Віталію ВОРОБІЙОВУ на підставі публічного захисту дисертації «Інституційні детермінанти формування системи політичного представництва в Україні» за спеціальністю 052 «Політологія».

Дисертацію виконано в Національному університеті «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса.

Науковий керівник – Людмила КОРМИЧ, доктор історичних наук, заслужений діяч науки і техніки України, професор, завідувач кафедри політичних теорій Національного університету «Одеська юридична академія».

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису.

Основним результатом дисертації є обґрунтування впливу інституційних детермінант на формування системи політичного представництва в Україні та визначення напрямів її вдосконалення.

У ході дослідження отримано результати, новизна яких полягає в наступних положеннях:

вперше:

- у вітчизняній політичній науці здійснено комплексний теоретичний аналіз інституційних детермінант формування системи політичного представництва. Концептуалізовано інституційні детермінанти, які сприяють формуванню демократичної системи політичного представництва, зокрема, політичні партії, масмедіа, парламент, інститут виборів. У взаємодії цих детермінант впроваджується принцип демократичного представництва різних соціальних груп задля вироблення публічної політики, спрямованої на реалізацію суспільного інтересу. Акцентовано необхідність трансформацій партій, деолігархізації медіа, вибору між мажоритарною та пропорційною електоральними системами задля забезпечення справедливого та пропорційного парламентського представництва. Однією із умов демократичного політичного представництва визначено раціональні парламентські дебати між фракціями щодо розуміння сутності суспільного інтересу та напрямків його досягнення;

- визначено електоральну систему в якості інституційної детермінанти політичного представництва. Обґрунтовано необхідність підвищення ефективності взаємодії між масмедіа, політичними партіями, парламентом для впровадження електоральної моделі, яка сприяє раціональному вибору та забезпечує демократичне політичне представництво. Цей вибір знаходиться у просторі між альтернативами мажоритарної та пропорційної системи. Визначено зв'язок між політичним та народним представництвом під час виборчих кампаній (в Україні відбулись 23 загальнонаціональні виборчі кампанії (7 президентських, з них 1 дострокова, одна – позачергова), 8 парламентських (з них 4 дострокових) та 8 місцевих). «Електоральний маятник», який розпочав рух з мажоритарної системи (1994 рік), дійшов до гібридної моделі, яка поєднала мажоритарну та пропорційну моделі (вибори 2006 та 2007 років) і утворила гібридну модель політичного представництва. У контексті вибору між електоральними моделями інтерпретовано політичне представництво як кредит довіри від громадян (виборців) до депутатів. До основних проблем електоральної системи як інституційної детермінанти політичного представництва віднесено: «гібридність» виборчої системи, медіатизацію політики та медіа-скандали як чинники електорального вибору, персоніфікацію політичних проєктів, деідеологізацію виборчих змагань, централізацію виборчих кампаній;

- представлено авторське бачення комунікативної складової формування системи політичного представництва в Україні, що забезпечує публічну репрезентацію інтересів індивідів та спільнот і, водночас, породжує загрози

маніпуляцій громадською думкою, підміни реальних проблем та інтересів штучно сконструйованими з боку медіакратії. Відзначено, що представницька демократія реалізується за допомогою мережі вертикальних та горизонтальних комунікацій. З одного боку, відбувається суттєве підвищення значущості комунікації у діяльності традиційних інститутів політичного представництва, а з іншого, посилюється вплив простору інтернет-комунікацій на політичне представництво, коли традиційні масмедіа поступаються місцем соціальним мережам, платформам та месенджерам. Виокремлено та досліджено функції політичної комунікації у процесі забезпечення політичного представництва в умовах мережевого суспільства: інтеграція та диференціація індивідуальних та колективних політичних акторів; досягнення консенсусу на основі комунікативної раціональності; обмін суспільно значущою інформацією та її інтерпретаціями. У просторі інтернет-комунікацій спільноти формуються за принципом різомі, що потребує пошуку нової моделі політичного представництва;

удосконалено:

- розуміння ролі політичних партій як інституційної детермінанти політичного представництва, становлення якої відбувається у просторі між пострадянською олігархією та демократичною самоорганізацією суспільства. Партії в Україні характеризуються формуванням партійної олігархії, персоналізацією, активним використанням комунікативних технологій під час електоральних змагань та низьким рівнем активності у міжвиборчий період, недостатньою увагою до розбудови осередків тощо. Партії нерідко діють відповідно до інтересів олігархії, бюрократії та медіакратії. Відзначено вплив «ленінського» принципу партійної організації (поділ партії на активне ядро та пасивну масу) та подальших процесів декомунізації на партійну політику на місцевому і загальнонаціональному рівнях. Сформульовано дилему партійного представництва: штучне конструювання політичних партій (олігархічних партійних проектів) за допомогою медіаскандалів та політичних шоу у масмедіа, коли партії утворюються із «соціального хаосу» на основі соціальної самоорганізації громадян та подальшої інституціоналізації у вигляді руху «знизу». Констатовано, що у відносинах між партіями та громадянами переважають вертикальні комунікації: рух інформації спрямований від партійної олігархії до суспільства за посередництва медіакратії;

- визначення впливу мас-медіа на формування системи політичного представництва. Визначено функцію артикуляції інтересів, як одну із найважливіших для масмедіа як інституційної детермінанти політичного представництва. Медіатизація політичного представництва характеризує перехід від формування громадської думки до організації політичного представництва. До складових медіатизації віднесені розширення сфери публічності, зростання швидкості поширення інформації, плюралізацію простору масмедіа, урізноманітнення джерел політичної інформації. Визначено, що у мережевому суспільстві медіакратія здатна спотворити демократичне політичне

представництво. Відзначено зміну формату масмедіа як інституційної детермінанти політичного представництва (рух від текстової аналітики в друкованих ЗМІ та аудіовізуалізації епохи телебачення до формату відеоблогінгу). Наголошено, що технології відеоблогінгу, завдяки інтерактивності, доступності та сумісності з іншими видами інтернет-комунікації, мають значний потенціал у процесі формування системи політичного представництва;

- розуміння дилем інституційних детермінант політичного представництва, які формувались на різних історичних етапах. Визначені такі етапи: 1) публічна презентація політичним актором візії суспільного інтересу; 2) організація підтримки цього бачення з боку громадян; 3) політична діяльність у якості представника (репрезентанта) певної спільноти або суспільства у цілому. Окреслені дилеми політичного представництва: 1) вибір між демократичним політичним представництвом та насильством; 2) вибір між прогресом та порядком; 3) вибір між раціональністю та інстинктивністю; 4) вибір між справедливістю та рівністю; 5) вибір між «реальними володарями» влади та її «номінальними утримувачами»; 6) вибір між «лідерами» та «інститутами» у процесі формування системи політичного представництва;

набуло подальшого розвитку:

- визначення зв'язку між процесом політичної та економічної модернізації і становленням демократичної системи політичного представництва. Традиція політичного представництва напряду пов'язується із демократією, поза якою інституційні детермінанти політичного представництва характеризуються або імітацією, або стагнацією. На різних етапах демократизації інституційні детермінанти формуються у просторах «форуму», «сцени», «мережі». Остання є спільнотою епохи постмодерну, яка організовується за принципом «різони» та характеризується кризою репрезентації і, водночас, розширенням масштабів участі громадян у політичній комунікації та політичному представництві;

- розуміння сутності ліберальної концепції політичного представництва, що напряду пов'язана із теорією автономності політичного поля, теорією суспільного договору, теорією розподілу влади та природних прав людини. Трансформуються уявлення відносно ролі інституційних детермінант і спільнот, інтереси яких вони репрезентують у публічному просторі (від націй, класів, страт до громадянського суспільства). Визначено етапи генези ліберальної концепції політичного представництва та особливості його колективного суб'єкту - громадянського суспільства.

За змістом дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою КМУ від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора

філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами).

Дисертація виконана українською мовою.

Здобувач має десять наукових публікацій, зокрема: 3 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (категорія В), 1 стаття у закордонному виданні, положення дослідження додатково відображені у 6 опублікованих тезах виступів на міжнародних та всеукраїнських конференціях:

Воробйов В. А. Політичне представництво із соціального хаосу: партії між олігархією та самоорганізацією. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2021. № 33. С. 88-92.

Воробйов В. А. Інституційні детермінанти політичного представництва: партії, парламент, масмедіа. *Актуальні проблеми політики*. 2022. № 69. С. 55-60.

Воробйов В. А. «Електоральний маятник». Вибір між пропорційною та мажоритарною системами як детермінанта парламентського представництва. *Політикус*. 2022. № 1. С. 34-38.

У дискусії взяли участь голова, рецензенти, офіційні опоненти та висловили свої зауваження:

Костянтин ВІТМАН, доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних теорій Національного університету «Одеська юридична академія», зазначив, що сьогодні, коли Україна переживає найбільше випробування у своїй новітній історії, питання довіри громадян до влади, ефективності політичних інститутів і справжнього представництва інтересів суспільства набуває надзвичайно важливого значення. Вказав, що демократія не існує без дієвого механізму представництва, без інституцій, що поєднують громадянське суспільство і державу, трансформуючи суспільні потреби у державні рішення, саме ці інститути - передусім, партії, парламент, виборча система, структури самоврядування, масмедіа, є каналами соціального зв'язку, через які громадяни делегують свою волю та контролюють владу. Відзначив, що в умовах війни та відбудови держави ефективно, відповідально і прозоре політичне представництво визначатиме якість управління, суспільну згуртованість і темпи європейської інтеграції, водночас підкреслив, що актуальність теми виходить далеко за межі національного контексту – у світовому вимірі, як свідчать процеси у США, ЄС, Латинській Америці, можна спостерігати кризу традиційних форм представницької демократії, поширення популізму, зростання ролі цифрових медіа та запит на нові форми громадянської участі. Зробив висновок, що праця Віталія Анатолійовича є внеском у наукову дискусію про майбутнє демократії, про те, як відновити довіру між громадянином і державою у XXI столітті. Автор не обмежується описом існуючих моделей, а пропонує динамічну концепцію «електорального маятника», що пояснює нестійкість української виборчої системи, її коливання між пропорційністю і мажоритарністю, це є новим науковим результатом і має потенціал для подальших міждисциплінарних досліджень. Відмітив, що автор наголошує, що сучасне представництво не може бути зведене

лише до виборів, а формується через діяльність громадських організацій, волонтерських рухів, незалежних медіа, цифрових платформ і локальних спільнот – саме ці структури стають новими каналами участі, а їхній зв'язок із державою потребує інституційного оформлення. Підкреслив, що робота має практичне значення для формування нової моделі соціального партнерства між державою і громадянським суспільством, її висновки можуть бути використані: при розробленні законів про політичну участь, у діяльності громадських рад, виборчих комісій, аналітичних центрів; у створенні національної стратегії розвитку демократії та громадянського суспільства після перемоги. Звернув увагу присутніх, що Віталій Воробйов продемонстрував знання світової і вітчизняної наукової традиції, здатність мислити системно й критично, його аргументація послідовна, висновки логічні. Підкреслив, що текст відзначається академічною культурою, і відсутністю порушень доброчесності, дисертація має пізнавальне і конструктивне значення, даючи орієнтири для вдосконалення політичних інститутів, розвитку виборчої культури, підвищення політичної відповідальності та комунікації між владою і суспільством. Констатував, що робота Віталія Анатолійовича Воробйова «Інституційні детермінанти формування системи політичного представництва в Україні» є цілісним, теоретично і суспільно значущим дослідженням, яке органічно поєднує наукову новизну з практичною спрямованістю, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності «Політологія».

Денис ЯКОВЛЕВ, доктор політичних наук, професор, декан факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія», зауваження та надані пропозиції виклав у письмовій формі у наданій рецензії та оголосив під час виступу, у дискусії зазначив, що приєднується до думок шановних офіційних опонентів та відмітив, що дійсно робота характеризується новизною, в ній виокремлено дилеми політичного представництва, визначено напрямки їхнього подальшого розвитку. Відзначив, що навіть під час війни можна спостерігати, що проблематика політичного представництва, забезпечення інституційних детермінант політичного представництва, ролі масмедіа, парламенту, політичних партій – є однією із головних на порядку денному українського суспільства, української влади і в широкому міжнародному контексті також. Відзначив, що деякі технічні складнощі, які відбувалися, не завадили Віталію Анатолійовичу ґрунтовно, чітко та раціонально відповідати на поставлені питання, а сам захист продемонстрував, що він повною мірою володіє матеріалом. В цілому зазначив, що дисертація є завершеним, оригінальним, самостійним дослідженням, що має як теоретичну, так і практичну значимість, автор переконливо доводить і в тексті дисертації, і під час захисту, що інституційні детермінанти політичного представництва визначають стійкість демократії, рівень політичної довіри, ефективність інституційної довіри. Констатував, що робота відзначається глибиною аналітичного мислення, достовірністю підходів і політичної реальності в Україні. Висловив думку, що Віталій Анатолійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в

галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Тетяна КРАСНОПОЛЬСЬКА, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних теорій Національного університету «Одеська юридична академія», зауваження та надані пропозиції виклала у письмовій формі у наданій рецензії та оголосила під час виступу, у дискусії зазначила, що буде підтримувати роботу, вважає її актуальною та доречною в сучасних умовах, особливо з акцентом на те ядро політичного представництва, на яке звертає увагу Віталій Анатолійович щодо майбутніх виборів в Україні. Сказала також кілька слів про самого Віталія Анатолійовича, якого пам'ятає студентом, який був успішним у навчанні, був громадським активістом і ніколи не залишався осторонь людей, які потребують допомоги. Відмітила, що може охарактеризувати його з позитивної сторони, а робота, на її погляд, актуальна, важлива та дуже своєчасна. Висловила, що буде голосувати «за» та підтримує думку, що дисертант заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю «Політологія».

Світлана НАУМКІНА, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», зауваження та надані пропозиції виклала у письмовій формі у наданому відгуку та оголосила під час виступу, у дискусії зазначила, що захист засвідчив здатність здобувача як до теоретичних, так і до практичних обґрунтувань, вміння узагальнювати емпіричний матеріал; вступне слово та відповіді на поставлені питання, зауваження, рекомендації, побажання – є логічно ґрунтовними. Вказала, що в достатньо ретельно вже висловила свою думку, проте додала, що хоче особливо відзначити факт, з приводу авторської позиції щодо інституціональних детермінант політичного представництва, що поєднує як структурний, так і політичний виміри – є достатньо цікавим та дійсно новим аспектом в роботі, на її думку, саме це виступає «ядром» представленої цікавої та ґрунтовної роботи.

Юлія УЗУН, доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, зауваження та надані пропозиції виклала у письмовій формі у наданому відгуку та оголосила під час виступу, у дискусії зазначила, що на підставі представленого тексту дисертації, доповіді автора, самостійних висновків, відповідей, які здобувач вільно представив, можна стверджувати, що робота є самостійною, унікальною, містить наукове власне авторське бачення представленої проблематики. На підставі викладеного зробила висновок, що робота є завершеною, а автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії.

Результати відкритого голосування:

«За» - 5 членів ради,

«Проти» - немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Віталію ВОРОБІЙОВУ ступінь доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова

разової спеціалізованої вченої ради

Костянтин ВІТМАН